

นวัตกรรมการพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไหมท้องถิ่น ผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร*

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF A COMPREHENSIVE DYEING PROCESS USING LOCAL PLANT DYES FOR TRADITIONAL KORAT SILK

เบญญาภา อัจฉฤกษ์, ชุตินันท์ วงษ์อมรวิทย์

Benyapa Atcharoek, Chutipon Wongamonwit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: joybenyapajoy@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาวิธีการสกัดสีพันธุ์ไหมท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร 2. พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีพันธุ์ไหมท้องถิ่นพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร และ 3. ยกระดับนวัตกรรมพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไหมท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเลือกแบบเจาะจงได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนนักวิชาการสื่อมวลชน ประธานผู้ประกอบการไหม และผู้แทนผู้ประกอบการไหม จำนวน 21 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1. วิธีการสกัดสีพันธุ์ไหมท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร เริ่มจากการคัดเลือกวัตถุดิบ การเตรียมพืช เส้นไหม การสักรีดน้ำสี การย้อม การใช้สารย้อมสี การล้างและตากแห้ง ทำให้ได้ผ้าไหมที่มีสีสดงดงามเป็นเอกลักษณ์สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรม 2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีพันธุ์ไหมท้องถิ่นพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร เป็นกระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผ้าไหมเชื่อมโยงการค้าเลือกวัตถุดิบธรรมชาติ การสกัดสีและย้อมเส้นไหมอย่างได้มาตรฐาน การออกแบบลวดลายการทอให้มีเอกลักษณ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น ผ้าพันคอ เสื้อผ้า และของที่ระลึก พร้อมพัฒนาบรรจุภัณฑ์สร้างแบรนด์การตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ และการจัดการผลิตตามมาตรฐานชุมชนเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 3. การยกระดับนวัตกรรมพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไหมท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับองค์ความรู้ทางวิชาการผ่านกิจกรรมอย่างเป็นระบบ

*Received April 3, 2026; Revised April 25, 2026; Accepted April 28, 2026

เริ่มจากการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) การให้คำปรึกษาเชิงลึก การจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ การอบรม สัมมนาเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และจัดทำคู่มือแนวทางการเตรียมความพร้อมสำหรับการขอรับรองมาตรฐาน

คำสำคัญ: นวัตกรรมการพัฒนา; กระบวนการย้อมสี; พันธุ์ไหมท้องถิ่น; ผ้าไหมพื้นเมืองโคราช

Abstract

This research article aimed to: 1. To study the complete process of extracting dyes from local plant species for traditional Korat silk; 2. To develop a complete process of dyeing silk products using dyes from local plant species for traditional Korat silk; 3. To upgrade the innovation in developing a complete dyeing process using local plant species for traditional Korat silk. This research employs a qualitative research methodology. Key informants include representatives from government agencies, textile academics, and chairpersons of silk businesses. This research involved a purposive sampling of 21 silk entrepreneurs. The research tools used included interviews and descriptive data analysis.

Findings were as follows: 1. A comprehensive method for extracting dyes from local plants for traditional Korat silk, encompassing raw material selection, plant and silk preparation, dye extraction, dyeing, fixative application, washing, and drying, results in uniquely beautiful silk fabrics reflecting cultural value. 2. The comprehensive development of silk products dyed with local plants in Korat involves adding value to silk, linking natural raw material selection, standardized dye extraction and silk dyeing, pattern design, quality improvement, and product transformation into items such as scarves, clothing, souvenirs, and home decorations. This includes packaging development, branding, online and offline marketing, and community-standardized production management for environmentally friendly products. 3. Upgrading the innovation in the comprehensive dyeing process for traditional Korat silk involves linking traditional wisdom with academic knowledge through systematic activities. This includes education on Community Product Standards (CPS), in-depth consultation, knowledge

database creation, training, and seminars to improve product quality. The guideline manual explains how individuals can prepare to obtain certification.

Keywords: Innovative Development; Dyeing Process; Local Plant Dyes; Traditional Korat Silk

บทนำ

ผ้าไหมไทยกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย ส่วนแรก ได้แก่ ความหลากหลายของลวดลายบนผืนผ้าไหมไทย กระบวนการมัดย้อม และการทอผ้าไหม ชาวบ้านผู้ผลิตผ้าไหมต่างพัฒนาลวดลาย รูปร่าง สี สัน เทคนิคการย้อมสีตามภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยแต่ละท้องถิ่นต่างสร้างความงดงามผ่านลวดลายที่แตกต่างกัน จังหวัดนครราชสีมามีชื่อเสียงด้านผ้าไหมและภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหม กระบวนการย้อมสีผ้าไหมด้วยสีธรรมชาติเป็นสิ่งที่ได้รับการส่งเสริมเพื่อลดการใช้สารเคมีและรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชน ลักษณะของสีธรรมชาติ คือ สีที่สกัดได้จาก วัตถุดิบที่มาจาก พืช สัตว์ และแร่ธาตุต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการตามธรรมชาติ แหล่งวัตถุดิบของสีธรรมชาติสามารถ หาได้จากพืช และสัตว์หลายชนิด ด้วยกรรมวิธีการผลิตที่แตกต่างกันทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความสวยงาม และสีสันทันทีหลากหลาย (ศูนย์วิชาการและเทคโนโลยีสิ่งทอพื้นบ้าน, 2565) การย้อมผ้าไหมเป็นภูมิปัญญาไทยที่สืบทอดมาแต่โบราณ มีการคัดสรรพืชในท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบให้สีที่ได้รับการพัฒนาจนใช้ย้อมได้สีคุณภาพดีสีไม่ตกและไม่ซีดจางง่าย แต่มีจำนวนไม่กี่ชนิด และเริ่มไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ในขณะที่ยุคสมัยนิยมในผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติเพิ่มขึ้น เนื่องจากมี กระบวนการผลิตจากวัสดุธรรมชาติและผ้าย้อมสีธรรมชาติมีลักษณะเด่นที่สีนูนนวลไม่ฉูดฉาด เป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะในต่างประเทศ (กรมหม่อนไหม, 2566) การย้อมผ้าจากสีธรรมชาติมีกรรมวิธีการย้อม 2 รูปแบบ คือ 1. การย้อมร้อน เป็นการย้อมสีจากส่วนต่าง ๆ ของพืช โดยนำวัตถุดิบย้อมสีมาสับให้ละเอียดแล้วต้มให้เดือดเพื่อสกัดสี ออกจากพืช จากนั้นจึงทำการย้อมกับเส้นใย โดยใช้ความร้อนและสารช่วยย้อมให้สารสีจากพืชติดเส้นใย หรือเพิ่มความเข้ม ความสดให้กับสีของเส้นใย และ 2. การย้อมเย็น หรือการย้อมแบบหมัก เป็นการย้อมสีจากส่วนต่าง ๆ ของพืช โดยวิธีการ ย้อมไม่ใช้ความร้อน แต่อาศัยคุณสมบัติจากธรรมชาติของสารสีและปฏิกิริยาเคมีทางธรรมชาติช่วยให้สารสีจากพืชติดเส้นใย โดยจะหมักเส้นใยไว้ในน้ำย้อมจากพืชในอุณหภูมิปกติ ซึ่งสีและวิธีการจะแตกต่างกันตามชนิดของสารให้สีจากพืช เช่น การย้อมเส้นใยด้วยคราม มะเกลือ และโคลน เป็นต้น (ประภากร สุคนธมณี, 2560)

การวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มเครือข่ายไหมไทย ได้แก่ ขาดเครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องจักรที่ทันสมัย เพื่อลดระยะเวลา และต้นทุนในการผลิต ขาดองค์ความรู้ อาทิเช่น ปัญหาเรื่อง

ขอบผ้าไม่พอดีกับพื้ม การย้อมสีธรรมชาติให้สีสดและหลากหลาย การใช้ก็กระตุก ฯลฯ กระบวนการในการบริหารจัดการการผลิต และขาดช่องทางในการจัดจำหน่ายและขาดแคลนวัตถุดิบ (มะเกลือสำหรับการย้อมสี) อยู่ระหว่างการแก้ไข โดยคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (ภรณ์ หลาวทอง, 2558) ด้วยเหตุผลดังกล่าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตผ้าไหมจำเป็นต้องพัฒนาเทคโนโลยีชุมชนมาใช้ในการกระบวนการผลิตไหมที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และรับการสนับสนุนจากภายนอกเพียงบางส่วน การพัฒนากระบวนการย้อมสีธรรมชาติทำให้สีไหมที่ย้อมมีความคงทนของสีต่อการซักฟอกได้ดี มีคุณภาพที่ต้องการของผู้บริโภคและพร้อมถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับกลุ่มแม่บ้านที่ต้องการพัฒนาคุณภาพและยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมสีธรรมชาติให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว การพัฒนาคุณภาพการย้อมสีไหมตามเอกลักษณ์ท้องถิ่นและให้ได้สีต้นแบบจากพันธุ์ไหมท้องถิ่น คุณภาพดีขึ้น สม่่าเสมอ สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลาย สี สัน เข้ากับความต้องการของตลาดสากล และพัฒนาคนรุ่นใหม่เข้ามาอยู่ในการผลิตให้มากขึ้น ตอนนี้เริ่มมีกลุ่มชาวบ้านผู้สูงอายุทอผ้ากันมานานแล้วลูกหลานก็ไม่ทำต่อ ไปทำงานโรงงาน 7-8 ปี แล้วสุดท้ายก็เริ่มรู้ว่า ธุรกิจของที่บ้านดีกว่า คนรุ่นใหม่จึงกลับไปพัฒนาธุรกิจผ้าทอพื้นเมืองที่บ้าน มีการใช้ไอที ใช้อีเมลรับออเดอร์ แล้วก็คุยกับคนรุ่นแม่รุ่นยายว่า ควรพัฒนาให้เป็นระบบอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะให้เข้ากระแสตลาด ถึงอย่างไรอุตสาหกรรมชุมชน ผ้าทอมือก็ยังคงอยู่ ยังไงก็ไม่สูญสลายไปให้ตลาดโรงงานหมด (มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2559)

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาขาดแคลนทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรท้องถิ่นเกิดจากการผลิตผลิตไหมส่วนมากไม่เน้นการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างเป็นระบบ เน้นการถ่ายทอดแก่สมาชิกครอบครัวหรือเครือญาติ เมื่อเครือญาติไม่สืบทอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ก็ขาดหาย และการผลิตผลิตภัณฑ์ไหมยังขาดกิจกรรมสำคัญอันเป็นรากฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ไหมจากธรรมชาติ คือ อนุรักษ์พันธุ์ไหมท้องถิ่น ปัจจัยทางพลังงานของต้นทุนการผลิตมีส่วนต่อการลดต้นทุน การพัฒนาเทคโนโลยีชุมชนสำหรับใช้ย้อมสีพันธุ์ไหมท้องถิ่นถ่ายทอดประยุกต์ใช้และอนุรักษ์พันธุ์ไหมท้องถิ่นเทคโนโลยีชุมชนสร้างสีต้นแบบเอกลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการสนับสนุนให้ภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตผ้าไหมพัฒนาศักยภาพตนเอง ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ในชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตผ้าไหมที่เข้มแข็งยังส่งผลต่อการจ้างงานผู้สูงอายุในชุมชน อาชีพใหม่เป็นอาชีพที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีรายได้และพึ่งพาตนเองเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์แก่สมาชิกชุมชนที่สนใจผลิตผ้าไหมส่งต่อภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น (สำนักงานพัฒนาชุมชน, 2566) ส่วนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มสมาชิกที่ดำเนินการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้าจากเส้นไหม

คุณภาพดี สร้างจุดขาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาสร้างนวัตกรรม พร้อมแนะนำให้บูรณาการด้านการขนส่ง ให้สามารถขายไปยังจังหวัดอื่นหรือต่างประเทศได้ และขอให้ใช้เทคโนโลยีรอบตัวให้เป็นประโยชน์ในการสร้างอาชีพสร้างรายได้ (ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา และคณะ, 2562) ภูมิปัญญารุ่นใหม่จำเป็นต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการนำเทคโนโลยีชุมชนมาพัฒนาให้สนองตอบกระบวนการผลิตใหม่ในชุมชนนำไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชนและแสวงหาพันธมิตรเข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้ของชุมชนที่ขาดหาย ได้แก่ สถาบันการศึกษาเข้ามาจัดทำหลักสูตรพัฒนาทรัพยากรบุคคลของท้องถิ่น อุตสาหกรรมจังหวัดเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สมาชิกในชุมชนร่วมมือกับนักวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ให้เกิดการวิจัยและใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษานวัตกรรมการพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร การพัฒนาเทคโนโลยีชุมชนสำหรับใช้ย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่น เทคนิคการย้อม และการทอผ้าตามอัตลักษณ์ของชุมชนถ่ายทอดประยุกต์ใช้และอนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่นเทคโนโลยีชุมชนสร้างสืบแบบเอกลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการสนับสนุนให้ภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตผ้าไหมพัฒนาศักยภาพตนเองขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งผลการศึกษาทำให้มีการยกระดับมาตรฐานนวัตกรรมชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าไหมได้อย่างเหมาะสมและนำไปสู่ความยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการสกัดสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร
3. เพื่อยกระดับนวัตกรรมการพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research เน้นการศึกษาเชิงลึก เข้าใจ บริบท ศึกษาวิธีการสกัดสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่น พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่น และยกระดับนวัตกรรมการพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร พื้นที่วิจัย ได้แก่ 1. กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ทับสวาย 2. กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์

ผ้าไหมและผ้าฝ้ายบ้านทับสวายพัฒนา และ 3. วิสาหกิจชุมชนเมืองบัวน้อยผ้าไหม
ระยะเวลาในการวิจัย ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2568 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2568 รวม 12 เดือน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จำนวน 21 คน ได้แก่

2.1 ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 2 คน เป็นบุคลากรจากหน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิ่งทอ มีตำแหน่งหรือหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีประสบการณ์ทำงาน ไม่น้อยกว่า 3-5 ปี

2.2 ผู้แทนนักวิชาการสิ่งทอ จำนวน 2 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งทอ
การย้อมสีเคมีสิ่งทอ สีธรรมชาติ มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการย้อมสีจากพันธุ์ไม้ท้องถิ่น
มีประสบการณ์ด้านสิ่งทอ ไม่น้อยกว่า 5 ปี

2.3 ประธานผู้ประกอบการไหม จำนวน 3 คน เป็นประธานวิสาหกิจชุมชนผ้าไหม
ในพื้นที่โคราช มีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่ม มีประสบการณ์ด้านผ้าไหม ไม่น้อยกว่า
5-10 ปี

2.4 ผู้แทนผู้ประกอบการไหม จำนวน 14 คน เป็นผู้ปฏิบัติงานจริงในกระบวนการ
ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ย้อมสี มีประสบการณ์ด้านผ้าไหม ไม่น้อยกว่า 2-3 ปี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
(In- Depth Interview) แบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ตอน ประเด็นในการสัมภาษณ์ ประวัติ
ความเป็นมากลุ่มผ้าไหม ปัญหาความต้องการในการวิธีการสกัดสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหม วิธีการ
สกัดสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหม หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมพัฒนา
กระบวนการย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราช การตรวจสอบและหาคุณภาพ
ของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนี
ความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยขอออกหนังสือถึงผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ และได้ทำการนัดหมายวัน เวลา
และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น
โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูล สังเคราะห์ และตีความเชื่อมโยงกับวิธีการสกัดสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่น พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร และยกระดับนวัตกรรมกระบวนการพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร

ผลการวิจัย

1. วิธีการสกัดสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร

1.1 การเตรียมเส้นไหม ทำความสะอาดและลอกกาไหม ล้างเส้นไหมดิบด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น น้ำข้าวข้าว เพื่อลดสิ่งสกปรกและไขมันตกค้าง ลอกกาไหมด้วยด่างจากขี้เถ้าหรือพืชพื้นถิ่น โดยควบคุมอุณหภูมิและเวลาอย่างเหมาะสมทำให้เส้นไหมนุ่มเงางาม และพร้อมสำหรับการดัดสี

1.2 การเตรียมและสกัดสีจากวัตถุดิบธรรมชาติ คัดเลือกวัตถุดิบจากพืชท้องถิ่น เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ หรือดอกไม้ ตามคุณภาพสี เตรียมวัตถุดิบด้วยการหั่นบด หรือทุบ ก่อนนำไปต้ม เคี้ยว หรือแช่เพื่อสกัดสีกรองและปรับคุณภาพน้ำสี เช่น ปรับค่ากรด-ด่าง เพื่อให้สีมีความเข้มและเหมาะต่อการย้อม

1.3 การย้อมสีและการใช้สารช่วยติดสี นำเส้นไหมลงย้อมในน้ำสี โดยควบคุมอุณหภูมิ เวลา และการคนอย่างสม่ำเสมอใช้สารช่วยติดสีจากธรรมชาติ เช่น น้ำปูนใส หรือน้ำด่าง เพื่อเพิ่มการยึดเกาะช่วยให้สีติดทน สม่ำเสมอ และเกิดเฉดสีที่หลากหลายตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.4 การล้าง แห้ง ตรวจสอบ และพัฒนากระบวนการ ล้างเส้นไหมเพื่อลดสีส่วนเกิน แล้วผึ่งในที่ร่มเพื่อรักษาความคงทนของสี ตรวจสอบคุณภาพด้านสี ความสม่ำเสมอ และความนุ่มของเส้นไหม ถ่ายทอดองค์ความรู้และปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อยกระดับมาตรฐานสินค้าอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 การเตรียมน้ำต่าง

ภาพที่ 2 การผสมน้ำต่างในน้ำเดือด

ภาพที่ 3 การล้างเส้นไหมด้วยน้ำสะอาด

ภาพที่ 4 สกัดสีน้ำย้อมจากครั่ง ย้อมเส้นไหมจากครั่ง

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร เป็นกระบวนการที่มุ่งประสานภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเข้ากับแนวทางการพัฒนาสมัยใหม่

เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่มีคุณค่าในหลายมิติ ทั้งด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งเป็น

กระบวนการที่ 1 การคัดเลือกวัตถุดิบและเตรียมการผลิต คัดเลือกเส้นไหมพื้นเมืองคุณภาพดี และพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่ให้สีธรรมชาติ เตรียมวัตถุดิบด้วยการทำความสะอาดเส้นไหมและจัดเตรียมวัสดุสีเพื่อให้เหมาะสมต่อกระบวนการผลิตในขั้นต่อไป

กระบวนการที่ 2 การผลิตและย้อมสีธรรมชาติ สกัดสีจากวัสดุธรรมชาติและย้อมเส้นไหมตามภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคุมอุณหภูมิ เวลา และวิธีการย้อมให้เหมาะสมเพื่อให้ได้สีที่สวยงาม สม่ำเสมอ และคงทน

กระบวนการที่ 3 การทอผ้า ออกแบบ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ นำเส้นไหมย้อมสีมาทอเป็นผืนผ้าและออกแบบลวดลายพื้นเมืองประยุกต์ให้เข้ากับความต้องการของตลาดร่วมสมัยเพิ่มมูลค่าในรูปแบบสินค้า เช่น เสื้อผ้า และผลิตภัณฑ์แปรรูป

กระบวนการที่ 4 การยกระดับคุณภาพ มาตรฐาน และการตลาด ควบคุมคุณภาพการผลิตและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ วางแผนการตลาดและสร้างแบรนด์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

3. นวัตกรรมการพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร พบว่า การพัฒนาที่มุ่งเชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเข้ากับองค์ความรู้ทางวิชาการและระบบมาตรฐานการผลิตสมัยใหม่ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพ ความน่าเชื่อถือ และมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เป็นอัตลักษณ์สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา การดำเนินงานออกแบบกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การสร้างความรู้ความเข้าใจ ไปจนถึงการผลักดันให้ผลิตภัณฑ์เข้าสู่การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

กิจกรรมที่ 1 การประชาสัมพันธ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างการรับรู้แก่ผู้ผลิตเกี่ยวกับความสำคัญของมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เน้นด้านคุณภาพ ความปลอดภัย และความเชื่อมั่นของผู้บริโภค กระตุ้นให้ผู้ผลิตเห็นคุณค่าในการยกระดับสินค้าสู่มาตรฐาน

กิจกรรมที่ 2 การให้คำปรึกษาเชิงลึกแก่ผู้ผลิต ให้คำแนะนำด้านการย้อมสี การคัดเลือกวัตถุดิบ และการควบคุมคุณภาพ สนับสนุนการจัดการกระบวนการผลิต และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เตรียมความพร้อมผู้ผลิตเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน (มผช.)

กิจกรรมที่ 3 การจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ รวบรวมข้อมูลการย้อมสี วัตถุดิบ และกระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบ จัดเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ผลิตและลักษณะผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ประโยชน์เป็นแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมในชุมชน

กิจกรรมที่ 4 การอบรมและสัมมนาพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ เสริมทักษะด้านการย้อมสีธรรมชาติและการควบคุมคุณภาพ พัฒนาการออกแบบลวดลายให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และตลาด ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนและนักวิชาการ

กิจกรรมที่ 5 การจัดทำคู่มือเตรียมความพร้อมสู่มาตรฐาน จัดทำคู่มือแนวปฏิบัติที่เข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้ได้จริง ครอบคลุมกระบวนการย้อม การควบคุมคุณภาพ และการจัดการผลิต สนับสนุนการเตรียมเอกสารเพื่อขอรับรองมาตรฐาน (มผช.)

กิจกรรมที่ 6 การส่งผลิตภัณฑ์ขอรับรองมาตรฐาน (มผช.) นำผลิตภัณฑ์เข้าสู่กระบวนการรับรองตามเกณฑ์มาตรฐาน สะท้อนความพร้อมด้านคุณภาพและกระบวนการผลิต ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและยกระดับผ้าไหมสู่ตลาดแข่งขันได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. วิธีการสกัดสีพันธุ์ไหมท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร พบว่าเป็นกระบวนการผลิตแบบครบวงจรที่ผสมภูมิปัญญาดั้งเดิมกับการพัฒนาเชิงระบบอย่างเหมาะสม กระบวนการเริ่มจากการฟอกและทำความสะอาดเส้นไหมดิบด้วยวัสดุธรรมชาติ เพื่อขจัดสิ่งสกปรกและคราบไขมันโดยไม่ทำลายคุณภาพเส้นใย จากนั้นจึงลอกกาไหมออกด้วยน้ำด่างจากขี้เถ้าไม้หรือพืชท้องถิ่น ทำให้เส้นไหมมีความนุ่ม เงางาม และพร้อมรับสี ขั้นตอนการย้อมสีใช้พืชพื้นถิ่น เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ แก่นไม้ หรือผลไม้ผ่านการต้ม เคี้ยว หรือแช่ เพื่อสกัดน้ำสี ก่อนนำเส้นไหมลงย้อมโดยควบคุมอุณหภูมิ เวลา และการคนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สีติดแน่นและสม่ำเสมอ การใช้สารช่วยติดสีจากธรรมชาติ ช่วยเพิ่มความคงทนและสร้างเฉดสีที่หลากหลาย สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยกระดับคุณภาพผ้าไหม นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ และศักยภาพของกลุ่มทอผ้า ผ่านการให้คำปรึกษาและติดตามคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผ้าไหมพื้นเมืองโคราชมียุทธศาสตร์ สม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐ์ กุสิษฐ์ และคณะ (2558) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การฟอก ลอกกาไหม ย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติจากพืชท้องถิ่น เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ หรือแก่นไม้ ช่วยให้เส้นไหมมีความนุ่ม เงางาม สีสม่ำเสมอ มีความคงทน ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยด้านคุณภาพที่รับรู้ บุคลิกภาพด้านความแข็งแรงทน กระบวนการย้อมสีจากพันธุ์ไหมท้องถิ่นยังสะท้อนอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของศิวพร แก่นจันทร์ (2558) ได้วิจัยเรื่อง การย้อมผ้าไหมด้วยสีจากกากกาแฟโดยใช้สารสกัดจากเปลือกทับทิมเป็นสารช่วยติด พบว่า ผ้าที่ผ่านการย้อมทุกชั้นให้เฉดสีเหมือนกัน (สีเหลืองน้ำตาล) อย่างไรก็ตามความเข้มข้นของสารช่วยติดและวิธีการย้อมสีด้วยสารช่วยติด ส่งผลต่อความเข้มของสีบนผ้า ผ้าที่ผ่านการย้อมด้วยสารช่วยติด มีความคงทนของสีต่อการซักดีกว่าผ้าที่ไม่ใช้สารช่วยติด ส่วนผลในด้านความคงทนต่อแสง พบว่า ผ้าที่ผ่านการย้อมแบบใช้และไม่ใช้สารช่วยติดมีความคงทนต่อแสงใกล้เคียงกัน

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีพื้นธูปไม้ท้องถิ่นพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร พบว่า มีการผสมผสานภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ากับแนวคิดการพัฒนาสมัยใหม่ เพื่อสร้างคุณค่าเชิงวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เริ่มจากการคัดเลือกเส้นไหมพื้นเมืองและพื้นธูปไม้ท้องถิ่นที่ให้สีธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์ ผ่านกระบวนการสกัดสีและย้อมด้วยวิถีธรรมชาติที่ควบคุมคุณภาพอย่างเหมาะสม ส่งผลให้ได้สีที่สวยงาม คงทน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จากนั้นมีการพัฒนาการทอและการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยนำลวดลายพื้นเมืองและเรื่องราววัฒนธรรมมาประยุกต์กับรสนิยมร่วมสมัย เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่น การพัฒนาอย่างครบวงจรยังครอบคลุมการยกระดับมาตรฐานสินค้า ผ่านการให้คำปรึกษาเชิงลึกแก่กลุ่มผู้ทอผ้าและผู้ประกอบการในพื้นที่จริง ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากแหล่งต้นแบบ กระบวนการทั้งหมดช่วยเสริมสร้างศักยภาพผู้ผลิต เพิ่มรายได้ให้ชุมชน และอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าไหมโคราชให้คงอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของวรารัตน์ วัฒนชโนบล และนพพร จันทรนาชู (2558) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ศึกษานั้น มาจากความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับวิถีธรรมชาติ และความรู้ใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาโดยหน่วยงานภาครัฐจากภายนอก การศึกษาดูงาน การรวมกลุ่ม การส่งวิทยากรเข้ามาสอนความรู้ที่สำคัญสำหรับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยซึ่งการปรับปรุงนั้นอยู่ภายใต้การฝึกฝนและการปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเน้นรูปแบบดั้งเดิมให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ลักษณะของการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 2 ลักษณะ คือ 1. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมใน 2. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการพัฒนามาแล้วในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสมโชค เจริญการ (2552) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศของการพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ผลการวิจัยพบว่า การที่ทุกชุมชนมีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมจากรุ่นสู่รุ่น สอดรับกับการสืบสานองค์ความรู้ด้านการฟอก ลอกกาไหม และการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งล้วนเป็นความรู้เชิงปฏิบัติที่ต้องอาศัยประสบการณ์ตรง การเรียนรู้ในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่มอาชีพ เป็นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการย้อมสีจากพื้นธูปไม้ท้องถิ่นให้มีคุณภาพและคงเอกลักษณ์ของพื้นที่

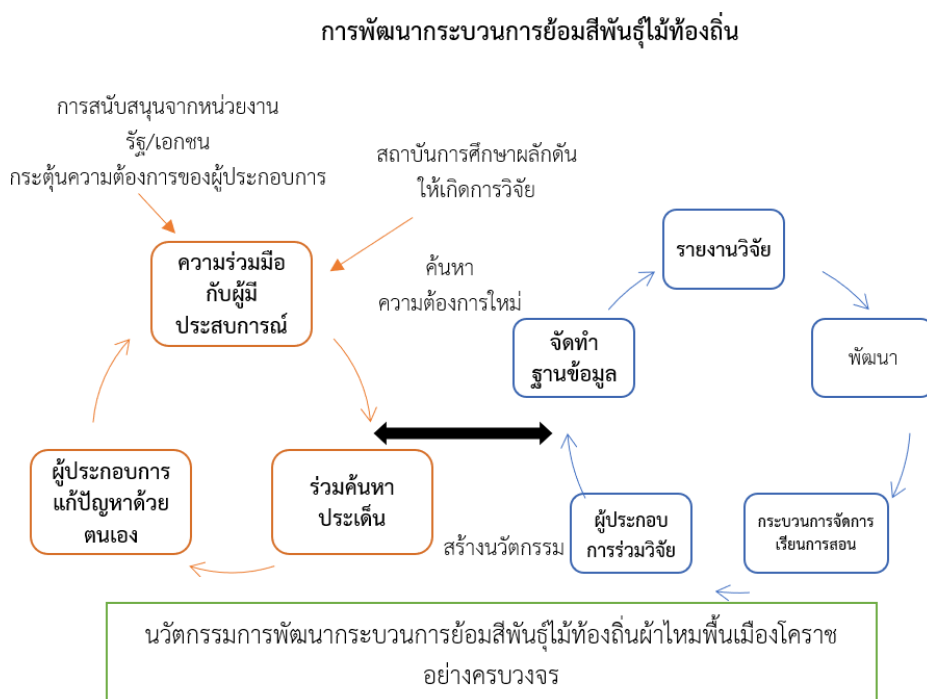
3. การยกระดับนวัตกรรมการพัฒนากระบวนการย้อมสีพื้นธูปไม้ท้องถิ่นผ้าไหมพื้นเมืองโคราชอย่างครบวงจร พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมโคราชมุ่งเชื่อมโยง

ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเข้ากับองค์ความรู้ทางวิชาการและระบบมาตรฐานการผลิตสมัยใหม่ เพื่อยกระดับคุณภาพ ความน่าเชื่อถือ และมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ อันเป็นอัตลักษณ์สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา กระบวนการดำเนินงานถูกออกแบบอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ให้แก่ผู้ทอผ้าและผู้ประกอบการ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญด้านคุณภาพและความเชื่อมั่นของผู้บริโภค จากนั้นมีการให้คำปรึกษาเชิงลึกแก่ผู้ผลิตในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การย้อมสีจากพันธุ์ไม้ท้องถิ่น การคัดเลือกวัตถุดิบ การควบคุมคุณภาพ ไปจนถึงการจัดการเอกสารมาตรฐาน ควบคู่กับการจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านการผลิตผ้าไหมอย่างเป็นระบบ การอบรมและสัมมนาช่วยเสริมทักษะและเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการกับชุมชน นอกจากนี้ยังมีการจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การรับรองมาตรฐาน และปิดท้ายด้วยการส่งผลิตภัณฑ์เข้าสู่กระบวนการขอรับรอง (มผช.) ซึ่งสะท้อนผลสำเร็จของการพัฒนาอย่างครบวงจร ช่วยยกระดับผ้าไหมโคราชให้เป็นนวัตกรรมเชิงวัฒนธรรมที่สร้างรายได้และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และชูชีวรรณ ตมิศานนท์ (2558) ได้วิจัยเรื่อง ลิขสิทธิ์ในงานผ้าไหมไทย : กรณีศึกษางานผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผ้าไหมสุรินทร์และผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมสุรินทร์เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย ด้วยคุณลักษณะพิเศษของผ้าไหมสุรินทร์ที่มีลวดลายสวยงาม เนื้อผ้านุ่มนวลเงาแวววาว และลวดลายที่ทรงคุณค่าด้านประเพณีวัฒนธรรมอันโดดเด่น ปัจจุบันเหล่านี้นล้วนมีผลให้ผ้าไหมสุรินทร์ คือ สินค้าส่งออกวัฒนธรรมของชาติ ประกอบกับ ณ วันที่กระบวนการผลิตผ้าไหมสุรินทร์เป็นการผลิตในรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน เพื่อรองรับความต้องการของตลาดผู้บริโภคจำนวนมากอันมีต่อผ้าไหมสุรินทร์ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของพุทธรณ สุวรรณอาสน์ (2559) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายเส้นกำแพงจากสิ่งบ่งชี้ภูมิศาสตร์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเส้นกำแพง อำเภอสนกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การศึกษาผลและบทเรียนการดำเนินงานด้านการตลาดที่ผ่านมา ผ่านกิจกรรมใน 2 รูปแบบ คือ การบรรยายให้ความรู้เรื่องการจัดทำแผนการตลาดและการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย การวิเคราะห์ตนเองและการวิเคราะห์คู่แข่ง

2. การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในประเด็น ความคิดเห็นของผู้บริโภคเกี่ยวกับองค์ประกอบทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหม 3. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ในการพัฒนากลยุทธ์การตลาด ผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาก่อให้เกิดการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดเชิงรุกใน 3 ประเด็น คือ 1. การเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารเรื่องราวของผ้าไหมเส้นกำแพงให้กับผู้ที่สนใจ 2. การพัฒนารูปแบบการสื่อสารการตลาดที่มีความหลากหลาย และ 3. การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และก่อให้เกิดช่องในการสื่อสารการตลาดและสื่อที่มีความ

หลากหลาย ได้แก่ www.sankamphaengsilk.com ใบปลิว บอร์ดประชาสัมพันธ์
 วิถีทัศน์ประวัติศาสตร์ผ้าไหมสันกำแพง วิถีทัศน์กิจกรรมพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์เฉลิมราชผ้าไหม
 สันกำแพง ระบบซื้อขายผลิตภัณฑ์ผ่าน www.sankamphaengsilk.com รวมไปถึงเกิด
 กระบวนการทำงานในรูปแบบการ บูรณาการร่วมกับพิพิธภัณฑ์เฉลิมราชผ้าไหมสันกำแพง
 ซึ่งสามารถส่งผลกระทบ (Impact) ได้ในระดับชาติและนานาชาติผ่านการสนับสนุน
 ของหน่วยงานระดับประเทศ อาทิ กระทรวงวัฒนธรรมฯ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 กรมหม่อนไหม และเทศบาลตำบลสันกำแพง ปัจจุบันการดำเนินโครงการได้เสร็จสิ้นและ
 มีการถ่ายทอดความรู้ในด้านการบริหารจัดการช่องงในการขายและการสื่อสารการตลาด
 ไปยังตัวแทนกลุ่มเพื่อส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการด้วยตนเองต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 6 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 6 นวัตกรรมการพัฒนากระบวนการย้อมสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นผ้าไหม
พื้นเมืองโคราชสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาผ้าไหมที่อาศัยการบูรณาการภูมิปัญญา

ดั้งเดิมของชุมชนเข้ากับองค์ความรู้เชิงวิชาการและการพัฒนาเชิงระบบสมัยใหม่ เป้าหมายสำคัญของกระบวนการคือ การสร้างผ้าไหมที่มีคุณภาพสูง สวยงาม เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีความคงทนของสี และสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นของจังหวัดนครราชสีมาได้อย่างดี องค์ความรู้ด้านกระบวนการผลิตเริ่มต้นจากการพอกย้อมเส้นไหมด้วยวัสดุธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพของผ้าไหมในทุกขั้นตอนต่อมา การทำความสะอาดเส้นไหมดิบเป็นการขจัดสิ่งสกปรก คราบไขมันและสารตกค้างที่ติดมากับเส้นไหมจากกระบวนการสาวไหม โดยใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น น้ำขาวข้าว หรือสมุนไพรพื้นบ้าน รักษาคุณสมบัติของเส้นไหมไม่ให้เกิดความเสียหาย และสอดคล้องกับแนวคิดการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการสืบสานภูมิปัญญาการสกัดสีจากพันธุ์ไม้ท้องถิ่นและการทอผ้าไหมพื้นเมืองโคราช ให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์วัฒนธรรม เศรษฐกิจชุมชน และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อย่างชัดเจน
2. ควรผลักดันให้กระบวนการเรียนรู้ด้านหัตถศิลป์และการย้อมสีธรรมชาติ เชื่อมโยงกับหลักสูตร เช่น ความพอเพียง ความอดทน และการรู้คุณค่าธรรมชาติ เป็นแนวนโยบายด้านการศึกษาและการพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดทำหลักสูตรหรือชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดกระบวนการสกัดสีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นและการย้อมผ้าไหมอย่างครบวงจร โดยการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงในชุมชน
2. ควรสนับสนุนการรวมกลุ่มของปราชญ์ชาวบ้าน ช่างทอผ้า และเยาวชน เพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ชาติพันธุ์โคราช

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายการวิจัยไปสู่การวิเคราะห์ผลลัพธ์ด้านคุณค่าทางจิตใจ ความสามัคคี และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการย้อมสีธรรมชาติและการพัฒนาผ้าไหมในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และพัฒนาารูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละบริบท

เอกสารอ้างอิง

- กรมหม่อนไหม. (2566). รายงานสรุปสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการตลาดหม่อนไหม ปี 2566. กรุงเทพฯ: กลุ่มเศรษฐกิจการตลาด สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีหม่อนไหม.
- ณัฏฐ์ กุลิษฐ์ และคณะ. (2558). การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ, 6(1), 26-38.
- ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และชูชีวรรณ ตมิศานนท์. (2558). ลิขสิทธิ์ในงานผ้าไหมไทย : กรณีศึกษางานผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.
- ประภากร สุคนธมณี. (2560). สืบค้นจากพันธุศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พุทธมน สุวรรณอาสน์. (2559). การพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายเส้น กำแพงจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยความร่วมมือของชุมชนเส้นกำแพง อำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภรณ์ หลาวทอง. (2558). ตัวแบบการพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของ วิสาหกิจชุมชนประเภทผลิตภัณฑ์ผ้า และเครื่องแต่งกายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา และคณะ. (2562). Macrotrends : ภูมิทัศน์เศรษฐกิจโลกใหม่และการปรับตัวของไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. (2559). การศึกษาอัตลักษณ์และสร้างแบรนด์ผ้าไหมกลุ่ม จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์). นครราชสีมา: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์).
- วรรัตน์ วัฒนชนโนบล และนพพร จันทรนาชู. (2558). การจัดการความรู้การทอผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: สำนักงานบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนา มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักการคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- ศิวพร แก่นจันทร์. (2558). การย้อมผ้าไหมด้วยสีจากกากกาแฟโดยใช้สารสกัดจากเปลือกทับทิมเป็นสารช่วยติด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.
- ศูนย์วิชาการและเทคโนโลยีสิ่งทอพื้นบ้าน. (2565). การย้อมสีธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: วิมวอลอาร์ต.

สมโชค เจริญการ. (2552). แนวทางการเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศของการพัฒนาอาชีพ
ทอผ้าไหมตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตอนกลาง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานพัฒนาชุมชน. (2566). ฐานข้อมูลผู้ประกอบการใหม่ กลุ่มจังหวัดภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างหนึ่ง. นครราชสีมา: ไทยรุ่งกิจการพิมพ์.